

■ استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ایران (INLM) توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

زاهد بیگدلی | محمد حسن زاده | زهرا صفائی

چکیده

هدف: میزان استفاده اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از پایگاه‌های اطلاعاتی موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ایران و امکانات موجود در آن و شناسایی مشکلات در استفاده از آن بررسی شده است.

روش/رویکرد پژوهش: روش پژوهش پیمایشی، و ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه است. نتایج با استفاده از روش آمار توصیفی (فراوانی و درصد) در قالب جدول و نمودار ارائه شد. از ۱۱۴ پرسشنامه توزیع شده در میان تمام اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، ۸۱ پرسشنامه تکمیل و عودت داده شد.

یافته‌ها: ۸۹ درصد از اعضای هیئت علمی از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی استفاده می‌کنند. مهم‌ترین علت استفاده اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، انجام طرح پژوهشی ۶۷ درصد، تألیف مقاله ۶۵ درصد و امور آموزشی ۵۶ درصد بوده است. پر استفاده‌ترین پایگاه‌های اطلاعاتی موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ساینس دایرکت، پروکوئست و اشپرینگر بوده است. بیشترین رضایت کاربران از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی روزآمد بودن اطلاعات، وجود اطلاعات حوزه موضوعی و دسترسی آسان در برخی از رشته‌ها بوده است. وضعیت اینترنت دانشگاه، عدم اطلاع از وجود پایگاه‌ها، ناآشنایی با شیوه‌های جست‌وجو از عمده مشکلات کاربران در دسترسی به اطلاعات بوده است. نتیجه‌گیری: پیشنهاداتی برای رفع مشکلات و استفاده بهینه از پایگاه‌های موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ارائه شد.

کلیدواژه‌ها

کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی، استفاده، پایگاه‌های اطلاعاتی، اعضای هیئت علمی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ایران (INLM) توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر

زاهد بیگدلی^۱ | محمد حسن زاده^۲ | زهرا صفائی^۳

دریافت: ۱۳۸۹/۱۰/۲۶ پذیرش: ۱۳۹۰/۲/۴

مقدمه

مطالعات نشان می‌دهد که به‌منظور ارائه خدمات اینترنتی، تأمین مجموعه مواد اطلاعاتی و دسترسی از راه دور به شبکه‌ها، نظام‌ها، پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی مناسب نیاز کاربران، بسیاری از مراکز دانشگاهی و مؤسسات آموزشی و پژوهشی کشورهای در حال رشد، مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های دیجیتالی تأسیس کرده‌اند (حاجی شمسانی، ۱۳۸۷).

باتوجه به اهمیت دسترسی استادان و محققان به اطلاعات روزآمد و جامع، وزارت بهداشت و آموزش و درمان پزشکی در پایان سال ۱۳۸۴ مقرر کرد که بودجه‌ای برای خرید منابع اطلاعاتی الکترونیکی در همه دانشگاه‌های علوم پزشکی در سراسر کشور اختصاص یابد و در این راستا سایت منابع الکترونیکی را خریداری کرد و تحت عنوان کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی به همه دانشگاه‌های تحت پوشش اجازه دسترسی به آن و استفاده از آن را داده است.

از سوی دیگر، باتوجه به هزینه اشتراک این پایگاه‌ها انتظار می‌رود که از این کتابخانه استفاده کافی و مناسب شود و کتابخانه بتواند در چرخه ارتباط علمی به ارتقاء سطح دانش کاربران و در نتیجه ارائه خدمات بهتر به جامعه کمک کند.

درخصوص میزان استفاده از کتابخانه‌های دیجیتالی در حوزه پزشکی، به‌ویژه منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی مطالعاتی انجام شده، به برخی از آنها اشاره می‌شود.

۱. استاد کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه شهید چمران اهواز

bigdeli_zahed@yahoo.co.in

۲. استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه تربیت مدرس

۳. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی
بوشهر (نویسنده مسئول)

در امریکا، تنوپیر، کینگ، و بوش^۴ (۲۰۰۴) دریافتند که هدف اصلی اعضای هیئت علمی پزشکی دانشگاه تنسی از مطالعه انجام پژوهش‌های علمی بوده است و ۷۰ درصد آنان از مقاله‌های چاپی استفاده می‌کنند.

در کویت، رحمان و رمزی^۵ (۲۰۰۴) دریافتند که مدلاین و به دنبال آن منابع الکترونیکی در بین متخصصان بیشترین استفاده، ولی پایگاه‌های تخصصی و پرهزینه مورد اشتراک کتابخانه کمترین استفاده را داشته‌اند. عمده مشکلات عدم استفاده، فقدان مهارت‌های لازم در اجرای جست‌وجوهای موفق بود. برخی از آنان منابع چاپی را بر منابع الکترونیکی ترجیح می‌دادند. در دانشگاه آنکارا آتیلگان و بایرام^۶ (۲۰۰۶) دریافتند که بسیاری از اعضای هیئت علمی از پایگاه‌های الکترونیکی استفاده می‌کردند و به‌منظور تشویق به استفاده بیشتر از پایگاه‌های اطلاعاتی، نیاز به تلاش بیشتری است.

در کشور عربستان خدیر و کوک^۷ (۲۰۰۸) مشکلات اصلی متخصصان و پرسنل بهداشتی را فقدان مهارت‌های اطلاع‌یابی، سطح پایین سواد اطلاعاتی، عدم آموزش رسمی، نداشتن سیاست اطلاعاتی برای تضمین دسترسی به اطلاعات و عدم آگاهی برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران از اهمیت دسترسی به منابع الکترونیکی گزارش کرده‌اند.

در ایران نیز رسول‌آبادی (۱۳۸۶) در بررسی خود نشان داد که بیشتر از ۵۰ درصد از اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان با پوشش موضوعی بانک‌های اطلاعاتی تخصصی (اوید، بلک ول، و الزویر)^۸ آشنا نیستند.

حاجی‌شمسایی (۱۳۸۷) در پژوهش خود نشان داد که ۸۴/۱ درصد از کاربران مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه دیجیتال دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران از کتابخانه دیجیتالی استفاده می‌کنند و در مجموع ۶۲/۵ درصد از کل جامعه پژوهش علاوه بر شناختن شبکه رزنت، از آن استفاده هم می‌کنند.

سلیمانی (۱۳۸۹) با هدف بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته خریداری شده، پژوهشی انجام داد. براساس یافته‌های سلیمانی، اعضای هیئت علمی دانشگاه تبریز از پایگاه اطلاعاتی ISI بیشترین استفاده را دارند و از ویژگی دقت جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی بیشترین میزان رضایت را داشتند.

بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد با وجود صرف هزینه هنگفت برای راه‌اندازی کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، تاکنون تحقیقی در آن دانشگاه انجام نشده تا مشخص کند از این کتابخانه چه میزان استفاده می‌شود، از کدام پایگاه‌ها بیشتر استفاده می‌شود، محققان چگونه و از کجا استفاده می‌کنند و موقع استفاده از کتابخانه دیجیتال، با چه مشکلاتی مواجه هستند.

4. Tenopir, King, & Bush
5. Rehman & Ramzy
6. Atilgan & Bayram
7. Khudair & Cooke
8. Ovid, Blackwell & Elsevier

در همین راستا، پژوهش حاضر درصدد برآمد تا میزان آشنایی، میزان استفاده، و رضایت اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی و مشکلات آنان را بررسی کند. در راستای دستیابی به این اهداف، پژوهشگران درصدد برآمدند تا به پرسش‌های مرتبط با این اهداف پاسخ دهند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها به روش پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری این پژوهش براساس آخرین آمار تا پایان سال ۱۳۸۸ تعداد ۱۱۴ نفر اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر است. با توجه به محدود بودن تعداد اعضای هیئت علمی دانشگاه، از روش‌های نمونه‌گیری استفاده نشد، بنابراین کل جامعه پژوهش مورد مطالعه قرار گرفت. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که براساس پیشینه و استفاده از پایان‌نامه‌های اسدی (۱۳۸۲)، حاجی‌نژادیان (۱۳۸۶) و اردبیلی (۱۳۸۸) تهیه و با اعمال تغییرات مناسب با توجه به اهداف، پرسش‌های پژوهش حاضر با ۱۷ سؤال تدوین شد. روایی پرسشنامه با استفاده از روایی صوری و توسط متخصصان موضوعی تعیین، و پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ محاسبه شد که مقدار آن ۰/۷۸ بود.

یافته‌ها

پیش از ارائه نتایج پرسش‌های پژوهش، اطلاعات جمعیت‌شناختی به شرح زیر ارائه می‌شود: از ۱۱۴ پرسشنامه توزیع شده در جامعه آماری، ۸۱ پرسشنامه (۷۱ درصد) برگشت داده شد. جامعه زنان ۳۶ درصد و مردان ۶۴ درصد؛ و در دانشکده‌های پزشکی، پیراپزشکی، و پرستاری درصد مربوط به مردان به ترتیب ۶۷/۷۲ و ۲۵ درصد بود و در دانشکده بهداشت، مردان ۱۰۰ درصد جامعه پژوهش را تشکیل دادند.

پرسش اول پژوهش در ارتباط با میزان آشنایی جامعه پژوهش با کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی بود. همانگونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود در مجموع میزان آشنایی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر با کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ۳۴ درصد به میزان «خیلی زیاد و زیاد»، ۴۴ درصد به میزان «متوسط» و ۱۵ درصد به میزان «خیلی کم و کم» است. به این ترتیب می‌توان گفت که جامعه مورد مطالعه در کل، از آشنایی «متوسط» متمایل به «زیاد» برخوردار است.

دانشکده	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون پاسخ	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
پزشکی	۴	۹	۳	۷	۲۴	۵۶	۴	۹	۵	۱۲	۳	۷
پیراپزشکی	۴	۲۷	۵	۳۳	۴	۲۶	-	-	۱	۷	۱	۷
بهداشت	۱	۱۴	۲	۲۹	۲	۲۹	-	-	-	-	۲	۲۹
پرستاری	۱	۶	۷	۴۴	۶	۳۸	۱	۶	۱	۶	-	-
جمع کل	۱۰	۱۳	۱۷	۲۱	۳۶	۴۴	۵	۶	۷	۹	۶	۷

جدول ۱

میزان آشنائی اعضای هیئت علمی با کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی

پرسش دوم میزان استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های پژوهش نشان داد که به‌طور کلی ۸۹ درصد از اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ایران استفاده می‌کنند. از دیگر یافته‌های پژوهش این بود که بیش از ۵۱ درصد از اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر کمتر از ۳ ساعت، ۲۳ درصد بین ۴ تا ۶ ساعت، ۲ درصد بین ۱۰ تا ۱۲ ساعت، و ۱۲ درصد بیشتر از ۱۳ ساعت در طول هفته از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی استفاده می‌کنند. پایین بودن زمان استفاده می‌تواند به دلایل نداشتن دانشجویان تحصیلات تکمیلی، مشکلات پزشکان و عدم احساس ضرورت برای انجام فعالیت‌های پژوهشی در برخی از حوزه‌ها باشد.

یافته‌ها همچنین نشان داد که ۶۲ درصد از کل پاسخ‌گویان، از محل کار به کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی دسترسی داشتند و محل دوم برای دسترسی به کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی، منزل بود. در دانشکده پزشکی (که جامعه مورد مطالعه را در آنجا اغلب پزشکان تشکیل می‌دادند) حدود ۴۰ درصد از منزل به این سایت دسترسی داشتند. به‌طور کلی ۲۲ درصد از پاسخ‌گویان از منزل، ۵ درصد از کتابخانه و ۵ درصد از مرکز اینترنت دانشگاه به کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی دسترسی داشتند. به این ترتیب، کتابخانه به‌عنوان محل دسترسی اعضای هیئت علمی به کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی نقش فعالی ندارد. شاید نارضایتی از امکانات موجود در کتابخانه دانشگاه و ناآشنایی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر با خدمات کتابخانه، دلیل بر استفاده ناچیز از خدمات کتابخانه دانشگاه باشد و یا ممکن است کتابداران در آموزش و راهنمایی کاربران تا کنون نقش فعالی نداشته‌اند.

بدون پاسخ		بسیار کم		کم		متوسط		زیاد		بسیار زیاد		علت استفاده
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۶	۷	۵۱	۶۳	۷	۶	۱۱	۹	۴	۳	۷	۶	تألیف کتاب
۵	۶	۴	۵	۷	۶	۱۲	۱۰	۲۶	۲۱	۴۳	۳۵	تألیف مقاله
۶	۷	۲۰	۲۵	۲۰	۱۶	۲۱	۱۷	۱۴	۱۱	۱۴	۱۱	شرکت در همایش‌های داخلی
۶	۷	۳۱	۳۸	۲۱	۱۷	۱۴	۱۱	۷	۶	۱۲	۱۰	شرکت در همایش‌های خارجی
۵	۶	۳	۴	۲	۲	۲۱	۱۷	۳۰	۲۴	۳۷	۳۰	انجام طرح‌های پژوهشی
۵	۶	۵	۶	۹	۷	۲۲	۱۸	۳۹	۳۲	۱۷	۱۴	امور آموزشی

جدول ۲

فراوانی و درصد علت استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی

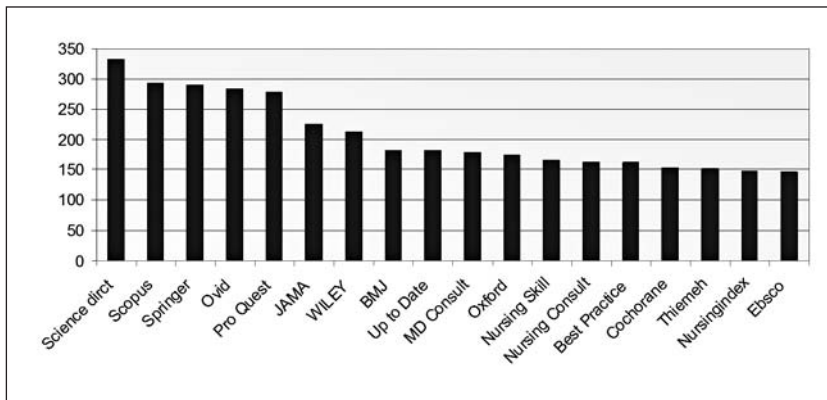
پرسش سوم علت استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی را بررسی کرده است. جدول ۲

نتایج این بخش از یافته‌ها را نشان می‌دهد.

همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد به‌طور کلی، تألیف مقاله متغیری بود که اغلب پاسخ‌دهندگان آن را یکی از دلایل استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی دانستند. بعد از تألیف مقاله، انجام طرح‌های پژوهشی و امور آموزشی به ترتیب در اولویت‌های دوم و سوم علت استفاده از این کتابخانه گزارش شده‌اند. به نظر می‌رسد که چنانچه تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی و یا به‌طور کلی مقاطع تحصیلات تکمیلی در دانشگاه افزایش یابد، میزان استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی نیز افزایش خواهد یافت. تألیف کتاب متغیری بود که اعضای هیئت علمی کمتر به آن توجه داشته‌اند.

پرسش چهارم درباره پر استفاده‌ترین پایگاه‌های اطلاعاتی بوده است. یافته‌های این بخش از

پژوهش بیانگر این است که در خصوص پایگاهی که بیش از همه مورد استفاده اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر است، مجموعه‌های Science Direct، Scopus، ProQuest و Springer به ترتیب بیشترین استفاده را در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر داشته است. از سوی دیگر پایگاه‌های Ebsco، Nursing، Thieme و Cochorane در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر کمترین استفاده را داشته‌اند. نمودار ۱ این بخش از یافته‌ها را بهتر نشان می‌دهد.

مؤدار ۱

میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی

پرسش پنجم متوسط تعداد مقاله‌های ذخیره شده توسط هر کاربر در یک ماه را بررسی کرده است. جدول ۳ نتایج این قسمت از یافته‌ها را به تفکیک دانشکده نشان می‌دهد.

نام دانشکده	مقالات ذخیره یا چاپ شده در ماه											
	بین ۵-۱		بین ۱-۶		بین ۱۱-۱۵		بین ۱۶-۲۰		۲۱ به بالا		دانلود می‌شود	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		
پزشکی	۱۹	۴۴	۹	۲۱	۵	۱۲	۱	۲	۲	۵	۷	۱۶
پیراپزشکی	۸	۵۳	۶	۴۰	-	-	-	-	-	-	۱	۷
پرستاری	۳	۱۹	۳	۱۹	۳	۲۵	۴	۱۹	۳	۱۹	-	-
بهداشت	۳	۴۳	۱	۱۴	-	-	۱	۱۴	-	-	۲	۲۹
جمع کل	۳۳	۴۱	۱۹	۲۳	۹	۱۱	۵	۶	۶	۵	۱۰	۱۲

جدول ۳

فراوانی و درصد مقالات ذخیره شده توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه

همان‌طور که در جدول ۳ نشان داده شده، یافته‌های این پژوهش در خصوص تعداد مقالات ذخیره شده گواه بر آن است که این مقالات توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر برای ۴۱ درصد از استفاده‌کنندگان بین ۱ تا ۵ مقاله در طول یک ماه است و در حدود ۲۳ درصد بین ۶ تا ۱۰ مقاله، و در مجموع ۲۳ درصد بیش از ۱۱ مقاله ذخیره کرده‌اند و ۱۲ درصد هیچ مقاله‌ای را ذخیره نکرده‌اند. با توجه به نتایج به دست آمده، آمار مقالات ذخیره شده توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر در مجموع پایین می‌باشد، که ممکن است سرعت پایین اینترنت برای دانلود مقالات از عمده دلایل پایین بودن آمار تعداد مقالات ذخیره شده باشد.

پرسش ششم از میزان رضایت اعضای هیئت علمی از خدمات و امکانات کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی سؤال کرده بود. باتوجه به جدول ۴ یافته‌های مربوط به پرسش ششم درخصوص میزان رضایت اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از امکانات موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی (تعداد پایگاه‌ها، روزآمدبودن اطلاعات، دسترسی آسان، دسترسی به متن کامل مقالات، وجود اطلاعات مربوط به حوزه موضوعی و امکان جست‌وجوی همزمان چندین پایگاه)، نشان داد که روزآمد بودن اطلاعات با ۶۶ درصد توانسته است موجب رضایت «بسیار زیاد» یا «زیاد» پاسخ‌گویان شود. به دنبال آن، دسترسی آسان با ۴۱ درصد و وجود اطلاعات علمی مربوط به حوزه‌های تخصصی پاسخ‌گویان با ۴۰ درصد به ترتیب در رده‌های دوم و سوم میزان رضایت «بسیار زیاد» یا «زیاد» قرار گرفتند. به‌علاوه، تعداد پایگاه‌های موجود با ۵۱ درصد، امکان جست‌وجوی همزمان چندین پایگاه با ۵۰ درصد، و دسترسی به متن کامل مقالات با ۴۷ درصد به ترتیب در رده‌های اول تا سوم میزان رضایت «متوسط» گزارش شدند. در یک جمع‌بندی کلی و با در نظر گرفتن فراوانی و درصدهای کلیه پاسخ‌های ممکن، می‌توان چنین استنباط کرد که پاسخ‌گویان از امکانات و خدمات کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی در حد «متوسط» رضایت داشته‌اند. درعین حال، کمترین میزان رضایت مربوط به «دسترسی به متن کامل مقالات» است. دانشگاه علوم پزشکی بوشهر اجازه دسترسی به متن کامل تمام مقالات را ندارد و اعضای هیئت علمی بدون در نظر گرفتن این محدودیت، کمترین میزان رضایت خود از خدمات کتابخانه را عدم دسترسی به متن کامل مقالات ذکر کرده‌اند.

امکانات	بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		بسیار کم		بدون پاسخ	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
تعداد پایگاه‌های موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی	۶	۷	۲۲	۲۷	۴۱	۵۱	۵	۶	۲	۲	۵	۶
روزآمد بودن اطلاعات	۱۶	۲۰	۳۷	۴۶	۱۷	۲۱	۵	۶	۱	۱	۵	۶
دسترسی آسان	۸	۱۰	۲۵	۳۱	۳۳	۴۱	۶	۷	۴	۵	۵	۶
دسترسی به متن کامل مقالات	۳	۴	۱۳	۱۶	۳۷	۴۷	۱۸	۲۲	۴	۵	۵	۶
وجود اطلاعات مربوط به حوزه علمی شما	۱۰	۱۲	۲۳	۲۸	۲۵	۳۱	۱۲	۱۵	۶	۷	۵	۶
امکان جست‌وجوی همزمان چندین پایگاه	۵	۶	۱۵	۱۸	۴۰	۵۰	۱۲	۱۵	۴	۵	۵	۶

جدول ۴

میزان رضایت از امکانات موجود

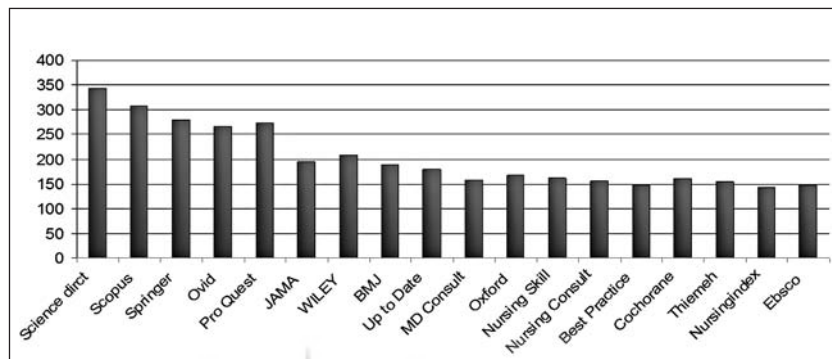
پرسش هفتم درباره عوامل نارضایتی کاربران از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی بوده است. همان طور که در جدول ۵ مشاهده می شود مشکلات مربوط به وضعیت اینترنت دانشگاه با ۷۷ درصد، کمبود پایگاه های تمام متن در برخی حوزه های تخصصی با ۶۰ درصد، همچنین نداشتن وقت کافی به دلیل مشغله های کاری با ۵۰ درصد و به دنبال این دو عامل، عدم اطلاع از وجود پایگاه ها با ۴۹ درصد با شدت «بسیار زیاد» و «زیاد» از عمده ترین عوامل نارضایتی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر بوده است. کمبود افراد متخصص و آشنا با این پایگاه ها و عدم آشنایی با مهارت های جست و جو از دیگر مشکلات آنها بوده است.

عوامل نارضایتی		بسیار زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		بدون پاسخ	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۲۶	۳۲	۱۴	۱۷	۲۱	۲۶	۱۴	۱۷	۶	۷	--	--	--	--
۲۲	۲۷	۲۷	۳۳	۲۹	۳۶	۳	۴	--	--	--	--	--	--
۴۵	۵۶	۱۷	۲۱	۱۳	۱۶	۵	۶	۱	۱	--	--	--	--
۱۰	۱۲	۲۵	۳۱	۳۳	۴۱	۸	۸	۵	۶	--	--	--	--
۱۲	۱۵	۲۴	۳۰	۱۸	۲۲	۲۲	۲۷	۵	۶	--	--	--	--
۱۸	۲۲	۲۳	۲۸	۱۹	۲۳	۱۳	۱۶	۷	۹	۱	۱	--	--
۶	۷	۱۰	۱۲	۱۷	۲۱	۲۳	۲۸	۲۵	۳۱	--	--	--	--
۳	۴	۵	۶	۱۱	۱۴	۲۰	۲۵	۴۲	۵۲	--	--	--	--
۶	۷	۱۰	۱۲	۲۹	۳۶	۲۳	۲۸	۱۳	۱۶	--	--	--	--

جدول ۵
عوامل نارضایتی از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی

یافته های جانبی پژوهش نشان داد که ۳۸ درصد پاسخ گویان از پایگاه Science Direct، ۲۵ درصد از Scopus، ۱۸ درصد از ProQuest، ۱۲ درصد از Springer و ۱۱ درصد از Ovid، به صورت «بسیار زیاد» در فعالیت های آموزشی و پژوهشی استفاده می کنند. در ضمن ۶۸ درصد از پاسخ گویان از Ebsco، ۶۵ درصد از Nursing skills، ۶۰ درصد از Cochrane و MD، Consult، ۵۷ درصد از Up To Date، ۵۶ درصد از Thieme، ۵۴ درصد از Best practice و

Oxford Journal اصلاً در فعالیتهای آموزشی و پژوهشی خود استفاده نمی‌کند. نمودار ۲ نشان می‌دهد که پایگاه‌های Science Direct، Scopus، Springer، Pro Quest و بیشتر از سایر پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استفاده پاسخ‌گویان بوده‌اند. بنابراین، می‌توان چنین نتیجه گرفت که این پایگاه‌ها بیشترین تأثیر را در فعالیتهای آموزشی و پژوهشی آنها داشته است.

نمودار ۲

میزان استفاده از
کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی در
فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی

در ادامه تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش حاضر، با انجام آزمون‌های آماری مجذور کاو یومان-ویتنی به منظور تعیین رابطه احتمالی بین متغیرهای جمعیت‌شناختی و «میزان آشنایی»، «میزان استفاده»، و «میزان رضایت» اعضای هیئت علمی از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی، تعداد کمی از این رابطه‌ها به شرح زیر از نظر آماری معنی‌دار بودند:

بین جنسیت و میزان موفقیت اعضای هیئت علمی بوشهر در جست‌وجوی اطلاعات از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی، رابطه آماری معنی‌داری وجود داشت به طوری که زنان نمره موفقیت بیشتری کسب کردند ($P = 0/008$). این نتیجه می‌تواند ناشی از این حقیقت باشد که زنان هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بیشتر در کارگاه‌های آموزشی شرکت می‌کنند و حضور پررنگ‌تر و فعال‌تری در استفاده از کتابخانه و منابع الکترونیکی در طرح‌های تحقیقاتی و مقالات خود دارند.

به علاوه، بین آشنایی با کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی و دانشکده محل خدمت اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، رابطه آماری معنی‌داری دیده شده و میزان آشنایی اعضای هیئت علمی دانشکده پیراپزشکی با کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی نسبت به سایر دانشکده‌ها بیشتر بوده است. این تفاوت می‌تواند به این دلیل باشد که رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی زیرمجموعه دانشکده پیراپزشکی است و استادان این رشته نسبت به معرفی کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی به همکاران خود در سایر رشته‌ها بیشتر از سایر دانشکده‌ها در دسترس بودند ($P = 0/038$).

بین میزان موفقیت جست‌وجوی اطلاعات از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی و دانشکده محل خدمت اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر رابطه آماری معنی‌داری

وجود داشت. در این مورد اعضای هیئت علمی دانشکده پرستاری، مامایی و پیراپزشکی نمره بیشتری را نسبت به دانشکده پزشکی کسب کردند ($P=0/002$). باتوجه به آمارهای به دست آمده و تجربه یکی از پژوهشگران حاضر، حضور اعضای هیئت علمی دانشکده پزشکی در کتابخانه و همچنین کارگاه‌های آموزش کتابخانه دیجیتال به مراتب کمتر از سایر دانشکده‌هاست. مشغله کاری بیشتر اعضای هیئت علمی دانشکده پزشکی نسبت به سایر استادان در دانشکده‌های دیگر و حضور زیاد آنها در بیمارستان و مطب از عوامل اصلی حضور کم‌رنگ آنها در کارگاه‌های آموزشی است؛ دلیل دیگر بُعد مسافتی است که بین کتابخانه و محل دانشکده پزشکی وجود دارد.

آزمون کروسکال-والیس نشان داد که اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر با مدرک کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی، بیش از اعضای هیئت علمی با مدرک تخصص و فوق تخصص پزشکی، با کتابخانه ملی دیجیتال آشنا بوده‌اند. افراد متخصص و فوق تخصص پزشکی همان اعضای هیئت علمی دانشکده پزشکی هستند و این افراد باتوجه به گرفتاری‌هایی که در بیمارستان و مطب دارند، کمتر می‌توانند در کتابخانه دانشگاه و کارگاه‌های آموزشی حضور داشته باشند.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی با ۸۹ درصد به‌طور قابل توجهی مورد استفاده اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر قرار گرفته است. رحمان و رمزی (۲۰۰۴) و حاجی شمسایی (۱۳۸۷) نیز به این نتیجه رسیدند که بسیاری از اعضای هیئت علمی و کاربران از پایگاه‌های اطلاعاتی و کتابخانه دیجیتال استفاده کرده‌اند. هر چند استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر زیاد بوده است، ولی مدت زمان استفاده اعضای هیئت علمی از کتابخانه دیجیتال پزشکی پایین است. مشکلات بیمارستان و حضور پزشکان عضو هیئت علمی در مطب، نبود دانشجویان مقطع تحصیلات تکمیلی و عدم ضرورت فعالیت‌های پژوهشی در برخی از حوزه‌ها از عوامل پایین بودن مدت زمان استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر بوده است.

نتایج حاصل از پژوهش درخصوص محل استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی نشان داد که اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر بیشتر در محل کار و منزل از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی استفاده می‌کنند و کتابخانه به دلیل عدم معرفی فعال کتابخانه دیجیتال پزشکی، و مرکز اینترنت به دلایل عمده از جمله سرعت پایین اینترنت و کمبود ایستگاه‌های کاری، کمتر مورد توجه اعضای

هیئت علمی برای استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی قرار گرفته است. تألیف مقاله با ۶۹ درصد، طرح‌های پژوهشی با ۶۷ درصد و امور آموزشی با ۵۶ درصد به ترتیب بیشترین علت استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوده و تألیف کتاب متغیری است که کمتر مورد توجه اعضای هیئت علمی در استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی قرار گرفته است. تنوپیر، کینگف و بوش (۲۰۰۴) نیز به این نتیجه دست یافته‌اند که بیشترین هدف مطالعاتی اعضای هیئت علمی انجام پژوهش‌های علمی است.

باتوجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر، از مجموع پایگاه‌های موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی، مجموعه‌های Science Direct, Scopus, ProQuest و Springer به ترتیب بیشترین استفاده را در بین اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر داشته‌اند. از سوی دیگر پایگاه‌های Ebsco, Nursing, Thieme و Cochran در دانشگاه علوم پزشکی بوشهر کمترین استفاده را داشته‌اند. پژوهشگران حاضر، دلیل اصلی پایین بودن میزان استفاده از سایر پایگاه‌ها را عدم آشنایی، شناخت کافی و همچنین پایین بودن مهارت‌های اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی می‌دانند. آتیلگان و بایرام (۲۰۰۸) نشان دادند که برای استفاده بیشتر از پایگاه‌های اطلاعاتی، نیاز به تلاش بیشتری است. رسول‌آبادی (۱۳۸۶) نیز بیان می‌کند که ۵۰ درصد از اعضای هیئت علمی با بانک‌های اطلاعاتی تخصصی اوید، بلک ول، و الزویر آشنا نیستند.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر درخصوص ذخیره مقالات نشان داد که ۴۱ درصد از اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، بین ۱ تا ۵ مقاله در طول یک ماه از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ذخیره کرده‌اند، که سرعت پایین اینترنت در دانلود مقالات از عمده دلایل پایین بودن آمار تعداد مقالات ذخیره شده است. این احتمال وجود دارد که جامعه مورد مطالعه برای رفع بخش بزرگی از نیازهای اطلاعاتی خود به منابع چاپی مراجعه کنند. تنوپیر، کینگ، بوش و همکاران (۲۰۰۴)، و همچنین رحمان و رمضی (۲۰۰۴) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که اعضای هیئت علمی منابع چاپی را به منابع الکترونیکی ترجیح می‌دهند و استفاده مناسبی از این پایگاه‌ها بر اساس روش عینی (ذخیره شده) نداشته‌اند.

بخش دیگری از نتایج تحقیق حاضر نشان داد که بیشترین رضایت اعضای هیئت علمی از امکانات کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی مربوط به روزآمد بودن اطلاعات، وجود اطلاعات مربوط به حوزه تخصصی هر رشته و دسترسی آسان به کتابخانه دیجیتال است. سلیمانی (۱۳۸۹) نیز بیشترین میزان رضایت پاسخ‌گویان را دقت جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی بیان می‌کند. باتوجه به اینکه اجازه دسترسی به متن کامل تمامی مقالات در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی برای دانشگاه علوم پزشکی بوشهر وجود ندارد و اعضای هیئت علمی آگاهی کامل درخصوص دسترسی به متن کامل مقالات ندارند، این مقوله کمترین میزان رضایت را در بین اعضای هیئت

علمی داشته است. به علاوه، اعضای هیئت علمی هنگام استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی با مشکلاتی از جمله پایین بودن سرعت اینترنت، عدم اطلاع از وجود پایگاه‌ها، کمبود افراد متخصص و آشنا به این پایگاه‌ها و عدم آشنایی با نحوه جست‌وجو در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی مواجه هستند. در این راستا رحمان و رمضی (۲۰۰۴)، خدیرو و کوک (۲۰۰۸) نیز فقدان مهارت‌های اطلاع‌یابی، سطح پایین سواد اطلاعاتی و عدم آموزش رسمی را از عمده مشکلات کاربران در استفاده از منابع الکترونیکی بیان می‌کنند.

باتوجه به نتایج به دست آمده از مقایسه دانشکده‌ها باتوجه به فاصله محل دانشکده تا محل کتابخانه دانشگاه، شرکت در کارگاه‌های آموزشی، و به لحاظ استقبال بسیار اندک پزشکان مستقر در بیمارستان‌ها، ضرورت دارد کتابخانه بیمارستان نقش فعال‌تری در معرفی کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی مختص پزشکان و اعضای هیئت علمی داشته باشد. همانگونه که قبلاً اشاره شد محل خدمت اعضای جامعه مورد مطالعه نیز با میزان آشنایی افراد با کتابخانه ملی دیجیتال و همچنین میزان موفقیت آنان در جست‌وجوی اطلاعات رابطه آماری معنی‌دار داشته است.

بر اساس نتایج تحقیق حاضر، پیشنهادهای زیر به منظور استفاده بهینه از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی و افزایش میزان هزینه-سودمندی آن ارائه می‌شود:

- برگزاری کارگاه‌های آموزشی استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی به‌طور مداوم توسط کتابخانه مرکزی دانشگاه در محل کتابخانه مرکزی و در بیمارستان و دانشکده‌ها؛
- بالا بردن پهنای باند شبکه جهانی اینترنت برای بالا بردن سرعت جست‌وجوی اطلاعات؛
- اطلاع‌رسانی دقیق و به‌موقع از وجود پایگاه‌ها در هر حوزه تخصصی و علمی؛
- بالا بردن دسترسی به متن کامل مقالات؛
- راهنمایی الکترونیکی که مرحله به مرحله اشکالات کاربران هنگام استفاده از پایگاه‌های کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی رفع کند؛

- برگزاری کارگاه‌های حین خدمت برای کتابداران بخش کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی به منظور تقویت دانش و تخصص آنان در راهنمایی صحیح کاربران هنگام استفاده از کتابخانه دیجیتالی؛

- گسترش مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه دیجیتالی به‌طوری که کاربران به راحتی بتوانند به محل مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه دیجیتالی دسترسی داشته باشند؛

- برنامه‌ریزی دقیق برای انتخاب منابع اطلاعاتی مورد نیاز برخی از حوزه‌ها نظیر مجموعه‌هایی از رشته‌های دیگر، مانند: CINHALL پرستاری و حذف برخی از منابع غیر ضروری؛ و

- تهیه اسلایدهای آموزشی استفاده از پایگاه‌های موجود در کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی و قرار دادن آنها در وبسایت کتابخانه مرکزی و روزآمدسازی آن توسط کتابداران.

منبع

اردبیلی، افشین (۱۳۸۸). «میزان آشنائی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز با منابع و خدمات اطلاعاتی و نقش آنها در تأمین نیازهای اطلاعاتی آنان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه شیراز. اسدی، مریم (۱۳۸۲). «مطالعه تأثیر استفاده از اینترنت بر رفتار پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشگاه تهران (با تأکید بر سه شاخه علوم انسانی، علوم پایه، و فنی و مهندسی)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تهران.

حاجی شمسایی، علی (۱۳۸۷). «بررسی خدمات شبکه رزنت مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه دیجیتالی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات از دیدگاه کاربران». *دانش شناسی*، ۱ (۱): ۲۷-۳۸. حاجی نژادیان، نرگس (۱۳۸۶). «بررسی میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته پزشکی توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی شیراز». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات اهواز.

رسول‌آبادی، مسعود (۱۳۸۶). «بررسی میزان آشنائی اعضای هیأت علمی و سایر مدرسین دانشگاه علوم پزشکی کردستان با شیوه‌های جستجوی اطلاعات در اینترنت و رابطه آن بر فعالیتهای علمی و پژوهشی آنان». *مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران*، ۷ (۲). بازیابی ۹ شهریور ۱۳۸۶، از:

http://www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol7/rasoulabadi.htm

سلیمانی، حسین (۱۳۸۹). «بررسی میزان رضایت‌مندی و استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه تبریز». *ماهنامه ارتباط علمی*، ۱۵ (۳). بازیابی ۹ شهریور ۱۳۸۹، از:

http://ejournal.irandoc.ac.ir/browse.php?a_code=A-10-65-1&sid=1&slc_lang=fa

Atilgan, Dogan; Bayram, Ozlem (2008). "An evaluation of faculty use of the digital library at Ankara University, Turkey". *Journal of Academic Librarianship*, 32(1): 86-93.

Khudair, Ahmad A.; Cooke, Louise (2008). "Healthcare personnel's use of e-information sources in Riyadh governmental hospital". *Journal of Academic Librarianship & Information Science*, 39(4):223-235.

Rehman, S. U.; Ramzy, V. (2004). "Awareness and use of electronic information resources at the health sciences center of Kuwait University". *Library Review*, 53(3): 150-156.

Tenopir, Carol; King, Donald W; Bush, Amy (2004) "Medical faculty's used print & electronic journals: changes over time & in comparison with scientists". *Journal of Medical Library Association*, 92 (2).

استناد به این مقاله: بیگدلی، زاهد؛ حسن‌زاده، محمد؛ صفائی، زهرا (۱۳۹۱). «استفاده از کتابخانه ملی دیجیتال پزشکی ایران (INLM) توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بوشهر». *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۳ (۳).